١٣٢٦ سنه ١٥ ربيع الاوّل پنجشنبه ١٩٠٨ سنه ٣ آپريل №25

الاصلاح

٧ سنة تأسيس ١٣٢٥

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА
„ЭЛЬ-ИСЛАХЪ"

اخطار:
يبارلگان يازولرنى اوزگه‌گه هيئت تحريريه اختيار ليدر. باصلن مقاله‌لر كيرو يبارلماس. امضامكتوبلر باصلماس.

غزيته‌نڭ بهاسى

سنه‌لك ٣ صوم آلتى آيلق ١ صوم ٥٠ تين ٣ آيلق ١ صوم شاكردلر ايچون ٣ آيغه ٧٥ تين قزان شاكردلرينه آيلاب ٢٥ تين.

آدرس:
Казань, Редакція газ.
„ЭЛЬИСЛАХЪ"

قزانده نسخه‌سى ٧ تين علمى ادبى هفته‌لك غزيته چيت شهرلرده ٩ تين

فهرست:

مكتبلرده حريت روحى
تعليم و تربيه‌گه دائر
همان ئالگى ياشلر عيبلى
ياكا كتابلر حقنده محاكمه
ادبيات كيچه‌سى
شعر (صو آناسى)
قزان شاكردلرينڭ عريضه‌سى
خاتون قز عالمى
مدرسه خبرلرى
ترويسكى
زكى شاكردنڭ مدرسه‌دن قوولوى

مكتبلرده حريت روحى.

فرانسوز محررلرينڭ برسى اون ايكى يل عمر صرف ايتب تأليف ايتكانى: «آنگليز ساقسونى لر- نڭ ترقيى» اسملى اثرينده كيله‌چكده‌گى مفهومنى يازادر: «بز فرانسوزلر، مكتبلر تمام اينومز بله‌ن اش اشلرگه كرشمه‌كچى بولساق، مطلق بر ه‌ر كشينڭ رياست واراده‌سينه محتاج بولب مستقل اش اينودن عاجز قالامز. اما آنگليزلر ايسه بالعكس — آلارغه بره‌ونڭ رياست واراده‌سى مطلق طاركو- رونه واول، هر وقت مستقلا اش اينه‌رگه تلى واينه‌در» محرر بو ايكى ملتنڭ حالنيڭ گى بو فرقغه بر نيچه سببلر كورسه‌تكاندن صوڭ، باش سببنى بويله كورسه‌ته‌در: «بزنى (يعنى فرانسوزلرنى) مكتبلر ماشينا ياصارغه طرشب: اوقوومزنى أينميمك، آشاومز، ايچوومز، يوقومز، طوروومز حتى كيينو- ومزگه قدر بر معلوم رامكا (حدود) ايچنك تربيه

اینه، مکتب رئیسی طرفندن بیر وله طورغان زؤا-
رکه قاراب طوروچی وشونك بوینچه اش اینو-
بر کشی یاصاب چقارادر. اما آنگلیزلرده
بعکس — هر شاگرد آنگلیز بالاسی، اوزاوزینی
نقل حدودیندن باشقه بر نرسه بلهنده تحدید
ایتمیچه، اوز اختیاری بلهن تصرف اینوچی واوز
بلگاننچه اشلهوچی یاصارغه طرشولادر. آنگلیز
شاگردلرینك ترتیبکه اطاعتلری — مکتب رئیسینك
قوشوی ایچون توگل، بلکه شاگرد اوزی شول
ترتیبنی کیرهکسونب شونی موافق طابقانلقی
ایچوندر. آنگلیز شاگردی یاش وقتیندن اوق اشله-
گان اشین کیراکلگیندن اشلهب اویرهنب، اوزینك
بتون حرکتلری طوغریسینده فکرین یورتورگه
وآنگلاب ینهرگه مجبوردر» بو سوزلردن صوك محرر
بو ایکی تربیهنك نتیجهلرینه کوچب دیه:
آنگلیزلرنك تربیهسینك نتیجهسیله، دنیانك قایسی
چیتینه بر آنگلیز بارب کرسه، اول آنده اش
باشلاغان ورواجلاندرغان بولا. قایده بر یاش
آنگلیز، مهندس عزیمت ایتسه، آنك برمعدن یاخود
قیو طابقان بولا، اوزی اشلی باشلی، تمام اینه
وفائدهلهنه. اما فرانسوز اوّل، بارغان بر یبرنده
برهونك کورسهتوینه محتاج بولوب، برهونك زؤا-
نوگیندن باشقه اش اشلهرگه جرأتله اینمی وبولدراده
آلمیدر.

آخری بار

تعلیم وتربیهگه دائر.

(۲۴) نومرودن ما بعد

فقط مرور زمان ایله، یوقاروده مذکور مدرسه-
لردن، تربیهلنوب چیقهش ذاتلرنك، آلدیقی تر-
بیهلری، حسسز وروحسزلیکلری آز آز خلقغهده
تأثیر وسرایت ایته باشلادی. بر نرسهگه کیرهك-
مهگان ما وراءالنهر عادتلری خلق آراسینه تمام
تارالوب خلقغه تعصب کرته باشلادی. ملالرنك تر-
بیهدن خبرسز، علومنك نه ایدیکنی آنگلاماغان
نادان اولولری سایهسنده، خلقنك اخلاقنی وصافلقینی
علوم وفنون ایله صاقلیسی اورنده؛ ملالر خلقنی
بوزارغه، یوقاروده مذکور گوزل عادتلردن بیز-
دیرورگه، موزیکه وجرلاو کبی نرسهلردن خلقنی
طیارغه خدمت ایتدیلر. ملالرنك بو خدمتلرینه،
اقتصادی قصنقیلق، وشول سببلی خلقنك
کوندن کون جارلولانه باررووی بیك کوب
یاردم ایتدی. شولای ایتوب خلقمزنك آقرون،
آقرون خلقی بزولماغه یوزتوتدی. وخلق بزولغان
صاین فقیرلیك آرته باردی. یوقاروده ذکر
ایتدیکمزچه، شولقدر طنچ وراحت توره تورغان
خلقغه بردن برگه بو کبی بلالرنك کیلماسی وبو
بلالرگه قارشو مقابله ایتارلیك حاضرلیکنك بولما-
سی، خلقنی بردن بره آبدراتوب یباررك،
یالقاولیقغه صالنولرینه سبب اولدی. شولای ایتوب
اوّلده طاغ باشینه وبلون بویلرینه چیقوب صاف
هواده کیف حضور قیله تورغان یکتلرمز، نیشلرگهده
بلماگاندن، طاغ باشینه چیقو حرام اولدیقندن،
جیولوب جیولوب آراقی یانینده اوتورا باشلادیلر.
(ذاتا انسانده بو طبیعی بر اش اولوب اخلاقسز-
لیق اوزیده، شول ایچ پشودن، معطل بولودن
کیلهدور. شوکار کورهده باشقه ملتلرده، قرائت
خانهلر، تیاترولر، ادبی مجلسلر، موزیقه وتانسه
مجلسلری یاپیلهدور. بو کبی چارهلره یابوشماغانده
انسان بالضرور مسکرات واوتوش اوینلرینه مبتلی
اولهچقدر) (تیاترو وادبی مجلسلرنك برفائدهسیده
شوشی.)

اوّلگی صابان طویلاری اورنینه تورلی بورلاقلر،
قاراقلر غرووپپالری تشکیل ایتلدی. آیاغنه یری
باشلاغاندن آلوب یکرمیگه ویکرمی بیشکه قدر
صاف هواده وگوزهل باونلرده اویناب سیکروب،

حضور اوسه تورغان بالالر ویگتلر جیدی باشندن صوڭ صاص فابریك وزاؤودلرده یاکه قوحنه‌لرده کنوچیلکده بلمام نره‌لرده ریاضات بدنیه‌لر یا-صامایه مجبور اولدیلر. صاف وساده قلبلر اورنینه بزوق وکمدن اوچ آلورغه بلمی‌چه اوز اوزینی جفالاب یروچی قلبلر اورناشلدی. صداقت وملا-یمت، اخوت اورنلرینه خیانت، حسد، عداوت صفتلری برلاشدی. ایر ایله خاتون ایکاوی بر تورمش وبر عادت ایله توراچاق اولغانغه، بر تورلی تربیه‌یه محتاج اولدیقلریندن، ایر ایله خاتونلر آراسی آیریلوب ایکی تورلی وایکی روحده تربیه‌لنه باشلاغاچ عائله نزاعلری وتر-تیبسزلکلری چیقدی. خلقده حس وروح، تمییز دیگان نرسه‌لرنڭ اسمی قالمادی. خلق پسلاندی، حسسزلاندی، تمییزسزلاندی. شوکار کوره هر تورلی یاکا نرسه‌گه ضد وهیچ بر یاخشی‌نی یماندن آیر-ماز اولدی.

ایشته بنمچه بزم مکتب مدرسه‌لرنڭ تربیه‌سی-نڭ ثمره‌سی وآندن چیقغان کشیلرنڭ تربیه‌ده توتدیقی مسلکلری شوشی. شوکار مکتب مدرسه‌لرمزده تعلیم وتربیه‌ده‌گی ناپراؤلینیه‌نی شوشی اوتکان زمانلرنی ایسکه توشروب وحاضرگی، خلقنڭ کیره‌ك اخلاق وکیره‌ك اقتصاد جهتنی یاخشی ملاحظه ایدوب شوکار کوره تعیین اینمك تیوشلیدور.

خصوصا خلقنڭ اقتصاد جهتندن اولان وضعیتی پالاژینیه‌سی آرتق دقته آلنمایه محتاجدور.

بو توغریده‌غی فکرمی ایکنچی یازماقچی اولوب بوراده شونگله اکتفا ایده‌من.

«معلم»

ویرخنی اورال مکتبلری

ویرخنی اورالده مسلمانلار ایکی محله اولوب، هر برسی‌نڭ برابر مکتبی بار.

برنچی مکتب: ملاصابرجان حضرت اداره‌سنده اولوب، بوندن دورت بیش سنه مقدم بومکتبنی رامییف توزاتدروب، معلملر قویوب اصول صوتیه ایله اوچ، دورت سنه تربیه قیلوب اوقتغانلار ایدی. اماویرخنی اورالنڭ منصب‌میخچی جلال، وآنڭ اسکریبکه سینه بیوچی میمونلار: بالتاچی بکچانتای، تیرسچی حسن، اونچی طاهر، منه منه احمد، وعلی‌اکثر کبی جیون ناسبایچی آدملار معلم افندیه تورلی افترالر یابوب حکومتکه دانوس یاساب قودردیلار (بزگه بونڭ کبی بالالرنڭ آلدینه قارا تاقتا قویوب کوکللرینی قارالتوب بالالرنی بوزا تورغان معلم کیرکمی، بزگه بدوام، کیسك باش باقرغان اوقتا تورغان معلم کیرك) دیب بالا-لرینی مکتبکه ییرمادیلار. الحاصل (بزگه اوقو کیرکمی، پیؤاخانه‌لرده صراچب‌کارتا اویناساق بوله) دیب یوردگلرندن مربی افندیلارده اول مکتبنڭ تربیه‌سندن واز کچدیلار.

حاضرده‌ده اصول جدید ایله اوقتلسه‌ده محله خلقندن هیچ یاردم اولمادقندن مکتب ویران حالنده یاتا. قاچان توزالر ایکان بزنڭ تاتار!

(۲) نچی مکتب مسعود آخون اداره‌سنده‌در. آخون اوزی (جدیدلار تارچالپار کیه‌لر وچاچلارینی یتکرالر آلار اورص) دیب کفرلك پچاتی باسب یورودن باشقه اشنی بلمی، واوزی کبی، دیباجه بجتلاری ایله باشی ایله‌نگان (اصول جدید ایله

اوقنو حرام) دیب یورگان برمعلمی‌ده بار. بولار ایکاویدن آشقه یورودن بوشی آلمادقلارندن مکتبنی قارارغه وقتلاری یوق. بومکتبدن یکرمی‌لیکنه اولسه‌ده ملت بالالرینك عمرلری ضایع بولمادن.

بوسنه فقط برنیچه همتلی بایلار وغیرتلی یکتلار اجتهادی ایله شول ایکنچی محله‌ده براینداٸی مکتب آچوب اصول صوتیه ایله اوقتلمقده. مستبد آخون ومتعصب آدملار (مدرسه بزگه اصول یزیدنی کرتمیمز) دیب قارشی توردقلارندن فاتیر آلوب فاتیرده اوقتالار. بومکتب‌نك اداره‌سی بیك حر اولب ۵۰ گه یقین بالالر اوقدقلر معلم شیخ الدین افندیدن اجتهاد ایله اوقتمقده اوزلرینه مخصوص کچکنه گنه اولسه‌ده برقراتخانه‌لریده وار.

«همان ئه‌لیگی یاشلر عیبلی»

«وقت» غزیته‌سینك صوگغی نومرلرینك برسنده (۲۹٦) «تمسه‌لر اتفاقی» حقنده بر مقاله‌یازیلوب آلارنك — نمسه ملتچیلرینك، بزنك ملتچیلر کبك «آلمه پش آغزیه توش» دیوبکنه یاطمی بلکه ملتلرینه شاقطیغنه خدمت کورساتکانلکاری بیان ایتوله‌در. (اورنسز معتدل، معتدل کلمه‌لری کوب تکرار ایتولگان اولسه‌ده‌مقاله‌نك مضمونی عبرتلیدر.)

آخرنده یولداش افندینك زور اوغلی طرفندن شوشی جمله‌لر علاوه ایتوله‌در: «روسیه مسلمانلری آراسنده شوندایوق‌معتدل، (طاغن برمعتدل) لیکن معارف اشلرنده حقوقلی بر اتفاق یاصالسه نچارمی بولور ایدی؟ . . . بز مونی ایکنچی دوما قوولغاندن بیرلی تکرار ایتدوك: «آلده علم ومعارف بارده سیاست آرتقه قالسون» دیدوك . . . بو بولده « طاوشی ایلك نق چغه تورغان یاشلرمزده آیورلماز ایدی»دی. شولای شول، توغری سوزگه جان فدا. واقعا آیورلمازلر ایدی. اول فکرنی «وقت» ایکنچی دوما قوولغاچ چقرغان ایکان، (طوی اوتکاچ . . . آرالار بوزولغاچ) لیکن یاشلر آنی طاك آتقاچوق — ایرتوك طوروب برنچی دوما قوولغاچدانوق — (۳نچی «ندوه»ده) آچیق ایتدروب ایتکانلر ایدی: « روسیه مسلمانلرینه آندی زور سیاسی اتفاق یاصارغه صنف آیورمالری یول بیرمی ... ممکن توگل ... آندن صوك بزنك خلقده سیاسی اشلر حقنده کیرا گنچه معلومات‌یوق: سیاست‌دن خبری بولمغان بر ملت اسمندن بر اتفاق توگل اون اتفاق یاصالسه ده‌اش چقمای؛ بزگه دین ملت صاقلی تورغانغنه ملی اتفاق کیرك، خلق آراسینه علم، معارف تاراتورغه، تیل وادبیات یا- صارغه کیرك، اگر اتفاق سیاسی اقتصادی اولمای فقط دینی وملی اولوب خلف آراسینه معارف تاراته تورغان بولسه، یاشلرده ایکی قول ایلان صزغانوب خدمت ایتامز. آیورلمیق دیساگز یاشلر ایتکانندن قولاقغه آلوگز! دیمشلر ایدی. (شولای بولاتوربده همان یاشلر عیبلی) اول وقتده‌یاشلر سوزینه قولاق بیرلمادی . . . .

ئلله نیندی تاتلی خیاللر، شما سوزلر ایلان یاشلرنك جان آچینوب سویلاگان «معارف‌تاراتو» اتفاقینه «کتاب شرکتی» فلان دیه مکارجه‌گه جییلغان یووان قورصاقلردن قول چابدره چابدره کولدیلر، «صوقماس زور کوتارور» دیگاندای ئلله نیندی مرکز اداره‌لر ضیالی شعبه‌لر، شیخ- الاسلاملر وبلهم ئلله نیندی زور زور بیورو- قراتلر یاصاب اوزلرینه اورونلرده‌حاضرلاب(!؟!) تارالدیلر. صوك نی بولدی؟ نیندی اش کورسا- تدیلر؟ اول اداره‌لر واول بیوروقراطلر قایده کیندی؟... اشلانگاچ نی بولسون! یاشلر کوچی

قاتناشمغاچ آنده نیندی برکة بولسون! اوز آرا شخصی عداوه‌لر، شخص نزاعلر وتجه‌رشلردن باشقه بر نرسه‌ده چقمادی، هم چقماس. (ایندی کولارگه کم‌گه چیرات؟).

«اخبار» غزته‌سینک یولداش اوغلینک فکرینه قوشلغانصماق ایتدروب «باقا بوطن قصدرغان» کبی قزان کتابچیلرینک «سقط توغان» «نشر معارف» جمعیتلرینک بتووینه‌ده صالادن کیلگان یاش معلملرنی عیبلی‌ایتوب قویه. مینچه: آندی بیوك، تجربه کورگان معتدل بر فرقه، خصوصا ناشر ومحررلر طرفندن یاصالغان بر جمعیت‌نك صالادن کیلگان بیش اون «مالاکاصوص» (عفو بیورگز! بیوکلر تعبیری.) تجربه‌ولری ایلان سوندوی عجب کورنه‌در . آنده‌ده یاشلرعیبلی اولمای، جمعیت‌نك «سقط» طووی توغریسی «أولو» طوویدر.

مقاله‌م‌ده طرفگیرلك آکلاشیلسه‌ده مین پارتیه مارتیه‌نی بلمی تورغان «قازاق» اولدقمدن آنده کورلگان صوللقلارنی فقط یاش قلبدن چقغانلغنده حمل قیلوب شول بی‌طرف کوینچه باصارسز دیوب بلامن. باشقه غزیته‌لر بارده قارتلر یاکه، توغماس بورون قارط ایغانلر قولنده اولدقدن بارسیده بر بالق باشی چاینیلر.

«قازاق»

یاکا کتابلر

I سعادت ابدیه نه‌ایله‌در ؟

(عبدالله شناسی تألیفی. بهاسی ٦ تین)

بوکونلرده شوشی اسمده بر کچوك رساله اداره خانه‌مزگه کیلدی . رساله تاتار مؤلفی طرفیندن، تاتارلر ایچون تألیف ایتولگان بولسه‌ده، نی ایچوندر، بیك تکلفلی صورتده ترك (عثمانلی) تلینده یازلغان. مسئله‌سیده بیك ایسکی ، ترك محررلری طرفیندن بیك کوب مرتبه‌لر یازلغان وچه‌ینه‌لگان مسئله بولوب، بو رساله‌ده شولر اوستینه بره‌ر نرسه آرتدرو توگل، بلکه عثمانلی محررلری طرفیندن یازلغان نرسه‌لرنکده گوزه‌لره‌کلری توشورلوب قالدرلغاندر . بو مسئله (اسلام ومدنیت) فی‌نفس ذاته‌ده بیك احاطه‌لی واسلام ومدنیت فلسفه‌لرینه بیك یخشی توشونگان کشیلر طرفیندن‌غنه یازلراق مسئله بولغانلقیندن ، عالم مطبوعاتده بواسم بله‌ن تله‌سه کم طرفیندن وتله‌سه‌نیندی نقطه‌دن قاراب یازلغان نرسه‌لرنك کورنوی تأسفلی حاللردندر .

II یرنی نیچك ایتوب اشلگانده آول خلقینك کون کورشلری یاخشیلانور .

(ابراهیم تیریغولف ترجمه‌سی.)

ابراهیم افندی تیریغولف کوب وقتلردن بیرلی، شوشیندی عوامغه فائده‌لی رساله‌لر نشری بله‌ن اشغل ایتب ، ساده، هرتاتار آکلارلق تلده بر نیقدر فائده‌لی رساله‌لر عالم مطبوعاتمزگه چغارا طورادر .

بو صوگغی ترجمه‌سیده آول خلقی ایچون بیك فائده‌لی وآلار آکلارلق تلده یازلغان براثر اولدیقیندن کریستیانلر آراسینده ممکن قدر کوب طارالوی بیك مطلوبدر .

مین اوز طرفمدن مدرسه‌دن آوللرینه قایتوچی شاگردلرگه، آول حضرتلرینك همه‌سینه وعموماده یازو طانی طورغان ایگنچیلرگه بو رساله‌نی مطالعه ایتب آول خلقینه شول طوغریده معلومات بیرولرینی توصیه ایتم .

وتیریغولف جنابلرینك مونندی فائده‌لی رساله‌لر نشری ایچون رحمتلر اوقیم .

III اوگی بالالر

(عبدالمجید غفوری اثری. شرف مطبعه‌سی نشری. بهاسی ۱۵ تین)

محرر بولرغه تله‌وچیلر کوبه‌یگان صایون ، مطبوعاتمزده، ثلله نیندی مجهول‌الحقیقت‌نرسه‌لرگه

بابی بارادر. عبدالمجید افندی اوّل «ملی شعرلر»نی یازغان شاعر ایدی؛ حاضر «اوگی بالالرنی» یازغان محرر بولب کیتدی. بزنڭ ادبیات عالمزده حاضر بیك کولکی برحالة بارا: «شاعر بولاسی ایدی بیت» دیب شاعر بولغانلرمز بتون شعرلرین اشسز، فکرسز، استبداد واخلاقسزلق بلەن عمرلرین اوزدرغان خانلرنی ماقتاب واول زمانلرده بتون تاتار ملّەتینڭ بر رفاهیتده بولغان شیکللی ایتب شول وقتلرنی صاغونب طوتورالر.

«محرر بولاسی ایدی بیت» دیب محرر بولغانلرمزده اوزلرینڭ بیك ملی (اوزسوزلرینچه. اما مین بولای ملت ادبیاتین کیمستوگه رضا بولا آلمیم) قصه دیەمی، حکیەت دیەمی، ملّه حکایتمی؟ شول نرسەلرینده بر فکرنی تیپلری وقهرمانلری بلەن آڭلاتودن عاجز ایکانلکلرینی بلب، بیك کوبدن معلوم بولب بتکان حقیقتلرنی (طوغریسی بتون بالاگانلرین) اوزلری سویلەب بیرەلر. بیك طوزسز صورتده قارئنڭ، اول کوڭلسز نرسەلرنی اوقب، یالقغان مینه تویەمکچی بولالر.

«اوگی بالالر» شوشی قسم اثرلردن برسیدر. مونده «محرر» افندی اوتکان تاتارخانلرین ماقتاب یازغان شعری بلەن باشلاب؛ تورلی، تورلی بلە طورغان «فکر» لرین سویلەب بتدرگاندن صوڭ، برتاتار خاتونن اوچ قتل جنایتینه عیبلی یاصاب تمام ایتەدر. اوگی بالالرینڭ شوشی آخرغی بیرلرین اوقوغانده ابوعلی سینا قصەسینده‌گی آغاچ عسکرلرنڭ کشیلر ئوترولری، یاکه یاڭاغنه چقغان «جانلی جنازه» اسملی جانسز اثرده‌گی خارق‌العاده‌لر شکللی نرسەلر ایسکه توشه (آلاینه ملی بولغاچ ضرر یوق. شوشی آخرغی اثرگه تنقیده «وقت» ده یازلغان نرسەلرنی کورسەڭ، ایسلرڭه کیتر. «ملی» دیگان سوز اعوذ بسمله شیطانلرنی قاچرغان شیکللی، بتون ادبیات شرائطیندن قوتولدرا وبتون گناهلرنی یارلوقاتا ایکانینه تمام اشانورسڭ!)

«محرر» افندینڭ، اثرینده روس ملتی بلەن بیروکراتیەسین برصره‌دن بوروتکانلگینی، وبتون صنفی طارتشنی، بختنڭ کیری کیتکانلگیندن بختسز کشیلر بایلردن آچولرین آلورغه طرشالر دیب بیان ایتکانلگینی خاطرگه آلساق، سیاست واحوال اقتصاد عالمدن نیقدر معلوماتی بارلغینی‌ده آچق کوره آلامز. «اوگی بالالر» شولاینه بولسه، عثمانلیچه یازلمیچه قرغیز شیوەسینه ماءللرەك برشیوه بلەن ونسبتا آسات تل بلەن یازلغاندر. اورته صنف اوقوچیلر ایچون محررنڭ اوز تلیندن یازغان سوزلریده یوز قات ایشوتکان نرسەنی یوزده برنچی قات ایشتولری بولراق بولسەده، تأکید بولغانلقدن برده فائدەسز بولور دیەرگه ممکن توگلدر.

بو اثر. اوّل «اخبار» غزیته‌سینده فیلیەتون بولەرق درج ایتلگان ایدی. ملیلرمز آراسینده کوب معلوماتلی وحقیقتا محرر اسمینه لیاقتلی ذاتلر بولاطوروبده، جدی ملی غزیتەلرنڭ، فقط باشینده «ملی» دیب یازلب قویلغان یارلیکلی بولغانلقینه‌نغنه نیندی بولسه، شوندی اثرلرنی درج ایتو وآلرنی ماقتاولری، مینی حقیقتا عجبلەندرەدر.

یاڭا چققان اثرلرنی آلوب اوقی طورغاچ، فکریمه: ایشکه یاراماغان کوب محررلرمز بولغانچه، عددلری آزراق بولب، ایشکه یاری طورغانراقلر بولسەلرچی، دیگان نرسەلر کیله باشلادی.

داملا

* * *

ادبیات کیچەسی.

۲۸نچی مارتده قویلغان ادبیات کیچەسی موندن اوّلگی کیچەلردن برنیچه جهتدن آلده ایدی: زالنڭ بیك بخشی بولماسەده، زینتلەنگان بولوی وکانسیرت قسمینه تاتار یاشلری آرکیسترینڭ وتره‌یتر خانم وآنڭ قزلردن تشکیل ایتکانی خورنڭ مشارکة ایتولری کیچەگه آیرم بر یەم وکمال بیردی.

تره‌یتر خانم اوزون کوی وطاقماقنی اوزیگنه جرلاب، آشقاذار کوییتی هوری بله‌ن جرلادیلر. تره‌یتر خانمنڭ بومشارکتی بتون زال اهلینی ممنون ایتوب، اوزاق، اوزاق قول‌چابولرنی موجب‌بولدی. آشقاذار کوییتی تره‌یترخانم مخصوص بردرد بله‌ن جرلاب، روسیه مسلمانلرینڭ عصرلردن بیرلی کوڭللرینڭ ایڭ توبینده صاقلاغان قایغو حسلرین مجسم برقیافتده خلق آلدینده چغارب، هرکمنڭ حسلرین قوزغاتدی.

وآپانای ریاستینده تاتار یاشلری آرکستریڭ کانسیرتده اوّل مشارکتی ایدی.

اوچ بولمه اوچ مرتبه مشارکت ایتوب، بتون پوبلیکانی ممنون ایتدیلر. اویناوچی‌لر هر بر اوینلرینده درد ومحبت بله‌ن اویناب، شولوق حسلرنی باشقه تاتارلرده‌ده جلب ایتدیلر.

آغییف تحت اداره‌سینده‌گی شاگردلر خوریده یخشی حاضرله‌نگان بولوب، اوز قسمینه توشکان نرسه‌لرنی گوزه‌ل اجرا ایتدی.

قرغز وصارتچه جرلرده بیك روحلی اوزب، بیك اوزاقغه قدر قول چابو وتبریکلرنی موجب بولدی.

اوقولغان نرسه‌لر «عبدالرزاق»، «خضر الیاس قاف طاوی، آرتینده»، «کورشو»، «آلدانغان» اسملی شعرلر ایدی.

اوقوچیلردن شیرعلییف ویالقوننڭ آز ره‌پیتنسیه یاصاغانلقلری سیزولسه‌ده عموما قناعت ایته‌رلك چقدیلر. فردوسی آشقمیراق اوقوغان بولسه یخشراق بولغان بولر ایدی.

«آلدانغان» سعید افندی‌نڭ یاڭا یازغان شعرلرینه‌ندر. اوقوچی اوزی ایدی. خصوصی بر درد وؤداغناؤلینیه بله‌ن اوقدقیندن، خلقغه بیك گوزه‌ل حس قالدردی. اوقوچینی تمام اینتووی بله‌ن خلق کانفیتتی بله‌ن سیبدیلر. «اوطرشو» نیده محرری اوقوب خلقنڭ بیك اوزاق قول چابووین جلب ایتدی هم چغوب ایکنچی بر قصقه شعرین اوقورغه مجبور بولدی.

«کورشو» نی اوقوغان آلمازف افندی، یخشی وتأثیرلی اوقوساده، قوللرین، ناپالیوننڭ قان توگش سیر ایتکانده توتقانی سوماق، قوبرووی اورنسز ایدی.

کیچه‌نی یاصاوچیلر تره‌یتر خانم وآغییفکه هدیه‌لر تقدیم ایتدیلر.

کیچه‌نڭ کانسیرت قسمی ساعت اون ایکیده تمام بولوب، آندن صوڭ تانسلر باشلاندی. تانسلر وقتینده، بیوچیلر تورلی توسده ریفلیکتر بله‌ن یاقتورتولوب، خصوصی برنفاست کسب ایتدیلر.

داملا

صو آناسی:

بولدی غائب کیچکی یاقتی: طاو آرتینه،
قویی، قویی چرشیلقدن توشدی ظلمت طاو آستینه؛
چلتری طاش آرالی صووق چیشمه:
یالتری آلماز کبی یراقدن قارانغیده.
چیرقانده جلی تن‌نی تونگی هوا
قورقندره یارقاناتلار اوچقان بولوب میڭاتابا؛
طاوش‌سز، طنسز طاو آراسنده:
چغار توسلی جیدی باشلی ده‌و آژدها.
بارختدای یه‌م یه‌شل قویی اوله‌ندن
بورنیمه خوش ایسلر صافلغندان
هه‌سی جووش‌له‌نگان جلاغان کوزلر کبی
یاڭا توشکان، آلمازدای تونگی چقدان.
(کهربائی) آی بالقدی طاو آرتندان؛
کیتدی حاضر تگی ظلمت طاو باشندان
کمش‌دای یالترادی توگاره‌ك کول:
تیره‌سی چلغانغان طاللق قامش‌لقدان.

II

بالاوزدای آب آق تنلی، نورلی یوزلی
زور کوزلی، اوراق قاشلی، کولنه صاچلی:
شپرداب چقدی کولدان بر ماتور خور
قاب قاره طلملارین بولغی، بولغی...
قایردی آیغه طابا زور کوزلرین
کورساتب: یوز، کوکره‌ك هم تزلرین
«کورامسك، مین ماتور بیت» دیگان کبی:
جلمایندی چیه‌دای قب قزل ایرنلرین
آلتـــــون طاراق یالتری خور قولنده
نفیس صاچین طاری اول کول بوینده
أیته اول: در کوکرا گیمه کوکراك تراب
کم یاتور موندای ماتور قوینده؟
قوچار ایدم، اول کشی‌نی، بار کوچم (له)،
اوبه‌ر ایدم نازك قزل ایرنم ایـــله
بیزور ایدم: آلتون تحت، آلتون سرای
هم طوقلغـــــان کیمه‌لر ینجو ایله.
قهر توشسون! طاو آرتندان آوچی چقدی
شره تنلی حوری کورگاچ شب توقتادی
«اتنك کوزی یوقغه توشه» مقالنچه
آلتون طاراق کوروبان کوزی قزدی!
آچ أت کبی سیکردی حور اوستینه
لکن منگزه‌دی حور اوستینـــــه
چومـلادی تیره‌ن کولگه کوز یومغانچه
بر اوچ قم سیبه، سیبه «أت» کوزینه
ق. ایسانبایوا.

خاتون قزعالمی

آولدن.

محترم محرر افندی:

شو مکتوبمی غزته‌گزه درج ایتوگزنی اوتنه‌م.

«الاصلاح»ده خاتون قزعالمی قسمی بولماقینه بن بیك شادلانه ایدم، غزته‌نی قولیمه توتدیقم ایله آقتاروب اوّل شول قسمن مطالعه ایدوب صوڭره غیرلرن قاری ایدم. بوقسمده زه‌لر یازلسه‌ده سوز وقلم‌لرمزی ادیب‌لرمز اعتبارغه آلدقلری ایچون، وآثار قامیه‌لری عالم مطبوعاته چقارلق خانملر وارلقی ایچون، کیلاچکده ئاله نیندی سیونچلی امیدلرگه کیتوب شادلانه ایدم وبعض ادیب‌لرمزك بر مسجد بر مکتب دیگان شیکلی، بزلرنی اونوطمش کبی تحریرلری کورنسه‌ده، بلکه برخاطرلرنه‌ده کنوررلر زمان کلور دیه ایدم، لکن بنی برنرسه خفالندره ایدی‌که، اول ایسه شوشی نرسه ایدی: محررلر شهرده آنلره خبر بیروچی‌لر ومحرره خانم‌لر شهرنکی کوبرك شهر احوالندن یازالر شهرخانملری حالنه نظرا یازالر بز آولده ترکلك ایدوچی‌لر یوق منزلده طرامز حالمزی بلگان کشی یوق اوقمیلردیه قایغرغان کشی یوق حقوقلرندن تمام محرومه‌لردیه یاردم وشفقت ایدر کشی‌لرمز یوق بزدنیاده میکان توگل میکان بزده آدم بالاسی میکان دیگان کبی خیاللرگه‌ده کیته ایدم. مونه بوگون کیلگان ٢٠نچی نومیر «الاصلاح»ده تمام مینم کوتکان خبرم، تمام میکا تسلی بیروچی خفامنی کیتاروچی برمکتوب اوقدم. اولده ایسه «آولدن‌طاوش» دیه باشلاب ف. امضا ایله تماملانمش برآوللی خانمك یازوی بولسه کرك، بومقاله بنی سوندردکی کبی بویله بر-مکتوب یازارغه‌ده شوقم‌نی آرتدردی، نچك اوقورغه نچك اوقتورغه ونیندی کتابلر اوقتورغه پروغرام نچك یاصارغه کبی فکرلر یازدقی صوڭنده دیمش‌که: (کم نچـك تلاسه شولای اوقتسنمو، ئلله ماه‌سرور خانم یازغانچه غزته‌لر واسطه‌سیله مخابره کرکمو مین اوز طرفمدن ماه‌سرور خانمنك فکرنه اشتراك ایدم باشقه معلمه‌لرمزنك فکرلرن بله‌سم کیله) بوجمله‌لری بگابیك‌ده اثر ایتدکی سببلی آداشوب یول تابمای یورگان کشی قبیلندن‌گنه اولغان برمعلمه اولسامده بوفکرلرنه قوشلوب غزته‌لر واسطه‌سیله مخابره قیلشساق

مررلریمزده بواشەزه بلـکه یاردمده اولورلر امیدیله مقتدره خانملر دخی اشتراك ایتسەلر بلـکه بزم کبی آوللی خاتون قزلردن‌ده جهالة قاره بلوطلری اوزقلامای کوتاریلور ایدی .

* * *

آولمزده ایرلر اوچون ابتدائی روشدی صنفلری اوقی طرغان ایکی مکتب بار ایدی شاکردلر کوب اولدقیچون طغزلق اولوب نظافة ایله اولماق اوکایسز اوله دیوب ینه‌بر ایرلر مکتبی بر قزلر مکتبی بناقیلماغه اجتهاد ایتدیلر ایسه‌ده فقط ایرلر مکتبینه آقچه یتوب قزلر اوچون بنا قیلا آلمادقلری سببلی قزلری کوارتیرده‌غنه اوقته‌بز بو یلده ٣٠دن زیاده‌رك کنه چونکه کوارتیرمز شوندن کوبنی مساعد توگل اجتهاد اولسه کیلاچکده دخی نیلر اولماز امیدسز اولمایق .

قالتای قریه‌سی معلمه زبیره میر ولیڤا

٢٧نچی مارتده بتون قزان مدرسلرینه
شاگردلر طرفندن بیرلگان عریضه:

١٩٠٨ سنه ٢٧ مارت ١٣٢٦ سنه هجری

بتون قزان شاگردلری طرفندن خادم العلوم مدرس وحرمتلو اداره اعضالرینه عریضه :

خادم العلوم مدرس وحرمتلو اداره اعضالری!

کرهٔ ارضده یاشامقده اولان هر انسانغه معلوم مدرسەلر ملتنك یورا گیدر.

آلارنك صلاحی ملتنك نجاتی ، آلارنك فسادی ملتنك تدنی وانقراضیدر. اوشبو بتون عالم طرفندن تصدیق ایدلـگان قضیه‌گه بناءً ملتنك ایك اعتبار ایتکان، اهمیت بیرگان نرسەسی مدرسەلر بولمق تیوشلیدر. ملتنك فلاحینه طرشقان ذاتلرده شول مسئله‌گه دقت ایتمك کرکدر.

بزم مدرسەلرگه قاراساق حاضرده حیاتنك ایك صوڭغی لحظەلرینه یتکانلر. معنوی جهتلری: اقرام مدنیه‌نك مدرسەلرینه قیاس قبول ایتمەس درجه‌ده ناچار ١٥-٢٠ یل تحصیل ایدن تاتار شاگردلری دین علمندنده، دنیـا علمندنده هیچ نرسـه بلمیلر. بناءً علیه دنیاغه چقغاچده معیشتلرینی تأمین ایدە آلماودن ناشی ملتکه‌ده هیچ فائده ایته آلماینچه، اضطرارا شول فقیر ملتنك بیلکەسین کیمرودن باشقه طریق تابمیلر. مـادی جهتلری ایسـه شاگردلرنی تـمامـا کشیلکدن چغاره، شول مدرسەلرگه، کرمازدن اوّل آی کبی اولان یوزلرینی صارغایته، سونگو کبی طوغری قامتلرینی کاکرایته، تاتار شاگردلرینك اوط کبی یالتراب توره تورغان کوزلرینك قوهٔ باصرەسینی آشی ، شوشی ناچار تأثیرلر مدرسەدن کون بکون شاگردلرنك کوڭللرین صووتا. شونـك ایچونده مدرسەلرمز اوزلرندن اوزلری نفرتلنوب بالطبع انقراضغـه آیاق آطلیلر.

مدرسەلرمزنك مادة ومعنـا بو حالده بولولری ظنمزچه هیچ بر ملت آصراماغان، مدنی وبای قوم‌لرنکده قولندن کیلمگان. مڭ بارمدن کیم شاگردلرگه ١٢ عالیه، ١٢ اعدادیه، ١٢ رشدیه هم ١٢ ابتدائیه توتوب، هیچ برسینك معنوی جهت‌لرینی تکمیل اوچون معلم، مادی جهتلرینـی اصلاح اوچون البته آقچه‌ده بتو احتمالی یوقدر.

هر آورونی تورزاتو، شول آورونك منشأن بتررمك ایله‌گنه بولغانغه کوره، بز قزان شاگردلری مدرسەلرمزنی بو مهلك حالتدن قوتقارو اوچون اوزمزنك وکیللرمز آرقلی، محترم مدرس افندیلردن وهمتلو اداره اعضالرندن مدرسەلرمزنی مدنی قوملرگه قیاسـا توحید (برلشدرو) ایتوب قوهٔ مالیەلرینی برگه جیوب، حاضرگی مدرسەلرمزنك برسون عالی، برسون اعدادی ، تیوشنچه بر نیچه‌سون رشدی وباشقەلرنده ابتدائی ایدەرك عمومی صاندوقدن تصرف ایتمك ایله برابر مادی ،

معنوی حهتلرین تکمیل ایدولرگزنی اسلامیت نامنه رجا ایده‌مز.

مدرس واداره اعضالریده بو زمانغه قدر شادلقلرمزنی شادلق، وقایغولرمزنی قایغو ایتوب کیلدکلرندن عمومی قزان شاگردلرینك بو امید ایتکان نرسه‌لرنده اوز آرا سویله‌شوب یعنی جمعیتلر یاصاب وشول جمعیتده شاکردلرنك دورت وکیل اولوب، نی فکرده ایدوکگزنی (٥) کون اچنده اعلام قیلمه‌قگزنی رجا ایده‌مز.

بتون مدرسه شاکردلرندن وکیللرنك امضاسی.

مدرسه خبرلری

ازڤیر نوغالوفسکی مدرسه‌سی (چیلابی اویازنده)

أزڤیرنوغالوڤسکی‌ده (قزاقچه باغلان) مسلمانلر کوب بولماسه‌ده یاووشقلرنك همتی ایله بیوك برمسجد، یانونده طاش وآغاچدن اوچ مکتب بنا ایدلمه‌در. بو قالا قزاق غرانیتسه‌سی بولغانغه اول تیره‌ده تاتار آوللری‌ده کوب بولماغانغه یاتوب اوقوچی ایکی یوزدن آرتق شاکردنك کوبسی قزاق قرداشلرمزدر.

بومدرسه‌گه کرگاله‌ب یوروچی (یعنی مولـلا) ایکی براوغه کیبه‌کده آیره بلمی طورغان جیگل باشلی حافظ آتلی بر شخص‌در. آطنـه‌غه ٢-٣ مرتبه‌دن آری مدرسه‌گه کروبده قارامیدر. آنك اوستنه اوزی قشقارده یاتقان بولغانغه کوره اسماعیل ایشـان عادتنچه اوقنم، فـلان دیبده ماناشادر. ترتیبلی جیرگه کیتارگه رخصت‌صوراوچی بولسه آیاق تیبوبکنه چقرادر.

اوقله تورغان درسلر: شرح‌عبدالله، ایساغوجی، انموذج، عوامل، بخارزاده کتابلریدر. بوکتابلر تمـام قانی مختصرچه اوقتله‌در. ترتیب فلاندن جیللر ایسه‌در.

ای باغلاننك اوقوچی آزغنه قزاق شاکردلری! ٢٠نچی عصرده، اشکه آشمـی طورغان نادان حافظ مولللار آلدنده آیاق بوکلاب یاطمق سزگه اویاط دگلمی؟ اولم حالنه کیلوچی قزاقلرغه بیل به‌یله‌ب خدمت ایتمك سزنـك بورچگز بیت! آلارغه قاراساگز هیچ بر اوگمازسز. آلارده اویاط وجدان دیگان شی‌لر یوق.

محمد صادق بایزیدف.

«الاصلاح» چن خدمتی مدرسه‌لر طورسنده بولودن، هر نومیرنده مکتب مدرسه احوالی یازلوب کیلنه‌در، مکتب ومدرسه‌لر حالن اوقغانده، ته‌نلر بر اسسیله‌نب بر صووقلانوب، بیك سیراکلك بله شادلاندربله یبرمکده‌در. اما کوب یاقلری اصلاح امیدلرنده کیسماکده‌در. مقصودنی آز اوتاوده، ڤه‌یترسك بر قالبدن چغارلمش کوکدر. دنیانك هر طرفن معارف نوری بالقوتوب تورغانده، وحتی دنیاده ایك اصلاحدن امیدی ازلـگان کوك، قطایده آلغـه آطلـی باشلاغانده، قزان وتیره‌سنده مقصودچه معارف طارالوب بیتمی، چرب صاصوب بتکان ایسکیلـکنی صاقلارغه طرشوب، نچقرولری شایان تعجبدر. آکلامی قارشولرینه یوز تأسف بولغانده، حقلقنی بلوب قارشولرینه ملك تأسفدر. زمان بارشلرن اهل اسـلام قای مرتبه‌ده بولولرن، حقیله بلمگان حالده، یوق نرسه‌لر اچن آرا بوزوچیلر حقیقتنی طاشلاب، ٥ة فائده ایدام دیب، برصوم ضررایدو کوکدر.

اوّلـگی اوقو اوقتولرنك، کوب ییرلرینك بارا ماغانون، حتی ضررلرن، قویاشنی بلوب تورغانمز کبك بلوب تورساقده، هنوز اویانه آلمی یوقلاماقده‌مزلر.

موکار قـدر، هینم .... یوز شاگردم بار دیب بربزنی، بربز کوته‌روب مایلاشوب یورولردن طویما دقمو؟ بیك طویارلق بولب حتی قوصارغه وقت ییتدی.

قصوراتمزی یاشروب، اوزمزی مکمل صاناب، بو هلاکت چوقرینه کیلوب ییتمکده‌مزلر. آندانده موندانده اهل‌قلم قصوراتمزی، کورساتوب نچقرماغانده، بو هلا کتدن قوطلوغه آمالمز یوقدر. اوزن آوردو دیب بلمگان آدم، دواقیلدرمغانی هرکمنك معلومیدر.

«الاصلاح» هیئت ادارەلری! کیل زینهار: مکتب ومدرسەلر قصوراتلرن ذکر ایدو بله کفایەلانمی، ممکن قدری اصلاح یوللرندە، کورگازوب کیدوگزی، انسانیت اسلامیت نامینه رجا ونیاز ایتمکدەمزلر!

١ مکتب ومدرسه حاللری کوب ذکر ایدلودن، مینده آرطدرمی کیهمی بلگان: مامادش اویازی «اسن یلغه» وولوصی مکتبلرن ذکر ایتماکچی بولدم. «ر آپایار» قریەسنک -٧-٨ آرشین چاماسنک، طاقطه اوی آلدیلی، ئەچی تەبەنک هواسی بوزق مکتب بولب، کوندز ٢٥ چاماسی بالا بولوب، قونوچیلری ١٥دن ٢٠گەچه بلکم بولر. معلمی مچکرەده تورغان بیك یواش آوزندن سوزی چقماسەده، «فبیا صوفی» نی بیك مجرب اوقوته. ملاسی آشدن صودن بوشامی مکتبکه کرمی، آشقه ومسجدکه بیك کوتدرب بارووندن، ٢نچی ملا آلورغه یوریلر مؤذنی اوی صایون یورب زمزم صووی اچروب، اوغلینه ملالقغه طامغه جیمشدر.

٢ «کیوك» آولی ١٥٠ یورط بولب بر مسجد ٢ یاش ملا، مسجد یاننک طاوق اویاسی کوك مکتب بوران باصب توبەسیگنه کورنب، قزغانچ حالده تورمقدەدر. ملالرینك برسی معارفکه ابوجهل مرتبەسندە انکار ایدب، ایشمی ایشاننك ٥نچی مرتبەدە کوز توتقان ملاسیدر. ایونک آندن موندن کورمی سبقلر اوقوتوب ٢٠گه یاقین بل امام بولو وقتنده مسجدده -٤-٥- بل مجرب قرآن اوقورلق بالالر یتشدرمشدر. ئەلله آز خدمت دیب بلەسزمی یازو ایراتو فتنەگه باعث قزلرغه خط یازوی احتمال دیب ئەینکالامکەدر.

آخری بار — سیاح

١٩٠٧ نچی یلنك جاینده خوالین اویازی شیف ئۆلصتی مسناق قریەسینك بعض امامری برله ملت آغالری جیولوب: مکتبلرمزنك بیك فنا صورتده اولدغون آڭلاب زیمستوا حقنده مشاورە قیلشوب بز، فقیر شاکردلرنی اوقوته تورغان معلملرمزه وظیفه یوقلغندن زیمستوادن اعانه صوراب عریضه یازمشلار ایدی، شول عریضەنی قولدن قولغه یورتب، شول قریەدە ایسکی مسلکده بولغان (یوسف بیچورن) اسملی گی ملاغه زیمستواغه طاپشرماق ایچون بیرمشلار.

بز زیمستوادن (ژاپروص) کوتوب تورغان وقتده: اول ملا ایسه اورص بولا ایدك ملت مینم سایەدەگنه قالدی! ئلی یخشی عریضەلرن یاندردم دیوبر فرض فکرلاگانك عریضەمز یانغان بولوب چقدی.

بزم ملتکه خدمت ایته تورغان ذاتلرمز، توگل اوزلری یاردم ایتارگه بلکه چغا تورغان چیشمەنی توقتاتالار یئه خلقنی یوز توبان کیتارگه یول کورستە تورغان ذاتلرمز (ف. ف. حضرتلر عوامگه ایتەلر، آندای آقچه آلساق دینمز بوزله، شاکردلر اوقوغان بولا، اوقوغان کشینك تشی بیك اوتکون بولا، عوامگەدە ملاغەدە یخشی بولمی دیو تنبیه قیلالر.

بر افندیلر: قایسی ایسدانبولك اوقوغان بولوب هر مجلسده مکه حورمەلری یخشی بولا دیو مکه حورمەلری سویلەب یاتمیچه، بر فائدەلی سوز سویلەسەلر ایکان بو قدری غفلت دینگزینه چوماسلر ایدی؟ دیه سوزمزگه ختم کلام بیردك.

مسناق قریەسندن ٣ شاکرد س. ص. ا. س.

قزان خبرلری

تشکر.

اوتکان ٢٨ نچی مارتده اصلاحچیلر طرفیندن یاصالغان، کیچەگه مشارکة ایتکان وآنی یاصاشوده یاردم ایتکانلری ایچون، ترەیتر خانم وآنك قزلری، ش. خانم قولاحمینوا، ص. توتاش قولاحمینوا، و. آپانای ریاستینده‌گی تاتار آرکیستری س. افندی رمییف، ف. آغییف، ع. توقاییف، آلمازوف، شیرعلییف صارت وجمیع یاردم ایتکان شاگردلرگه صمیم کوڭلمزدن تشکر ایتەمز.

اداره

قزلرغه امتحان.

۱٤نچی آپریلدن باشلاب قزلارغه امتحان سنوی اجرا ایدله‌چك.

امتحان: ایرته ساعت ۱۰دن باشلاب، ایکی‌گه قدر دوام ایته‌در. تله‌گان خانم وتوتاشلو کوروگه کیلورگه اختیارلیدرلر.

امتحاندن صوڭ اوقولاچق نرسه‌لر: «الاصلاح»ده چغتان خانملر حقنده بولغان گـوزل شعرلـر. روسچـه مسلمانچه قزلار مکتبنده اوقوچیلرغه‌ده برگه امتحـان بولوب؛ تاریـخ، جغرافیه، حساب، تکو، چیگو. وباشقه‌لر.

داعیه: یچان بازارنڭ اوز یورطنڭ معلمه م. مظفریه

چالمه‌لی‌مامورلر.

مدرسهٔ محمدیه مدرسلریندن احمد جان افندی مصطفی بـو کونلرده بلغار نومره‌سینده طوروچی مدرسهٔ محمدیه شاگردی عمر هم احمد افندیلرنڭ نومیرلرینه کیلوب تفتو یاصاغان. سببیده بـو شاگردلرنڭ بولمه‌لرینڭ مدرسهٔ محمدیه قانونلرینه مخالف یازولر بولو احتمالی ایکان.

احمد جان افندی بویاکا لوازمیده ژانـدارم مأمورلریندنده تجربه‌لیره‌ك ایمش: شاگردلردن بولمه‌لرینه آندی نرسه وآندی کشیلر کرتمه‌سکه یمین آلوب کیتکان.

مدرس افندینی یاکا لوازمی بـله‌ن تبریـك ایدوب دخیده ترقیین امید ایته‌مز.

یکـا بسته‌ده احمدشاه بیلایف‌ده ۲۸نچی مارت جمعه کون طوی مجلسی بولدی. مجلسڭ: ظریف، کشاف، صفی، صادق، ویچان بازار شاکر، حضرتلر بار ایدی. طوی آخرینه تابا صادق ملا سوز آچوب یانینه اوتورغان شاکر ملا برله اکرنگنه، شاکردلرنڭ توحید مدارس طلب ایدوب بیرگان عریضه‌لری حقنده سوز آچه‌لر. صادق ملا ایمانقلی «همه‌سی شاکردلرنڭ کیچکی چای یانننده خیاللریغنه، شول خیاللرن کاغذگه یازغانلرده ملا صاین تارانقانلر» شاکر ملا «ایبو ایبو» دیب پیچات باصوب توره دفی صادق ملا «شول شاکردلرنڭ آولده‌غی ایولرینه قاراساڭ کچه‌لرگنه یابارلق، حتی کچه‌لرده توره‌اس شول قدر بلچراق» دی.

شاکر ملا «ایبو شولای، حاضر آلار مدرسه‌لرنی برلشدرگه دیلر، مدرسه‌لرنی برلشدرگاچ کاراوات‌ده صورارلر، بارا، بارا ثلله‌نیلرده صورارلر»دی. صادق ملا دفی اولـگی سوزن قایتاروب: ایته‌م بیت ایته‌م، شول شاکردنڭ کیچکی چای یاننده‌غی فرضی‌غنه، هیچ برسی بولاچق توگل. جنمه‌سه تاغی آکار ٥ کون ایچنده جواب بیررگه قوشقانلر، کوتوب تورغز بیره‌م منه حاضر جواب» دی.

اول آراده باشقه‌ملالرده ایشدوب «نی سویلای‌سز» دیو صورادیلر. صادق ملا اوّلـگیچه سویله‌ب دفی شونلرنی آرتدره: منه کوره‌سز اریننوردّه‌غی مدرسهٔ حسینیه‌دن چققان شاکردلر همه‌سی «دینسز» دی. آنکا قارشی ظریف وکشاف حضرتلر مدرسه‌لرنی اصلاحنڭ لزومن سویلیلر. هم شول مدرسه‌لردن شاکردلرنڭ تارالوینه سببـده شول مدرسه‌لرنی اصلاحنڭ یوقلغی» دیلر. اگرده مدرسه‌لر همان شول کوینچه تورسه بارا بارا ملا قویارغه‌ده شاکرد تابوب بولماس» دیلر.

صفی ملاده صادق ملانڭ سوزن یاراتماینچه: مدرسه‌لرنی نی‌قدرگنه یخشی‌لاسکده اره‌م توگـل، الی‌بز اوزمز یخشی ایولرده توروبده مدرسه‌لر بزنڭ نچار بولوی شریعتده نچك ایکان؟ بلـکی درسنده توگللر» دی.

الحاصل صادق ملا فکرنچه، مدرسه‌لرنی شوشندن آرتق اصلاح کرکمی، صادق ملانڭ منطق درسنی تکلارغه کیلماگان شاکردلرگه اولده کوب ایکان.

مجلسده بولوچی برشاکرد.

«طرویسکی»

۲نچی مارطده جمعیت خیریه اعضالرینڭ عمومی جییولشلری اولوب مهم، مهم شیلرگه قرار ویردکلرن اشتمش ایدك. نه‌ایسه آنلرنڭ باشقه قرارلری خصوصنده یازمایچه فقط مکتب مدرسه‌لر توغروسنده اولانلرینی درج ایدییورم.

شهرمزده اولان ابتدائی مکتبلرنڭ صانلرینی معلوم مقدارده ایدوب ترتیب وپروغراملرینی اصلاح ایدرك مادی ومعنوی جهتدن یاردمده بولنورغه قرارویرمشلر. هم شول مجلسده جمعیتنڭ پریدسیداتیلی ملاعلی افندی یاووشف ایله دها باشقه ضیالی ذاتلار هرسنه کیدیلرندن چفاچق زکوتلرینڭ ربعنی جمعیت خیریه‌گه ویرمك اولمشلر. بو قرارلری فقط سوزده‌گنه قالمایچه بالفعل اجرا قیلورغه الله موفق ایلسون!

۹نچی مارطده اعضالرنڭ دها اجتماعلری اولوب بومجلسکه عموم شاکرد ومعلملرنڭ تلاوی بوینچه شهرمزده اولان مدرسه‌لرنی برلشدروب ایکی رشدی بر اعدادی صنفلرینه (بوندن صوڭ عالی مکتبلرمز اولمیه‌چغندن بیك کوب پروفیسرلر آرته‌چق کیرك کشیلر غافل قالاسونلر!) غنه قالدرو مسئله‌سی کرتلمش ایدی. بوفکرلرگه همه حضارتلرده اشتراك (گرچه بعضلری بووقته قدر بوندی اشلرگه طورموز اولوب کیلوبده حاضر فقط اوقتورغه شاکردلری قالمدقلرندن نه اشلرگه بلمایچه چاره‌سز اشتراك ایتسه‌لرده) ایتدکاری کبی جمعیت اعضالریده غایت اهمیت ویروب بواشنی قارار ایچون اون‌ایکی=۱۲ کشیدن مرکب برکامیسیه‌گه طابشردیلر. انشاالله بوکامیسیه اجتهاد ایله اشکه کرشسه کیرك.

بووقته قدر مدرسه‌لرمزنڭ حاللرینه اهمیت ویرلمدیکی کبی ابتدائی مکتبلرمزده (بر ایکیسی‌گنه مستثنی اولدیغی حالده) اصلاح ایدولماولریله برابر حتی صانلریده معلوم دگل ایدی. چونکه هرمحله‌نڭ معلملری مکتبلرینی اوزلری تلادکچه اداره ایتدکلرندن بوندن اوّل «الاصلاح» صحیفه‌لرنده هم بیان ایدولدکنچه بعض محله‌لرده ابتدائی صنفلر برگنه اولمایچه نیچه معلم اولسه‌ده هرقایوسینڭ برنچی صنفدن باشلاب دورتنچی صنفاره قدر شاکردلری بولنور ایدی. دیمکه بر محله‌ده اوچ دورت مکتب وار ایدی. انشا الله بوندن صوڭ بوکبی صانسز، حسابسز، ترتیب وانتظامسز مکتب ومدرسه‌لرمز برینه صانلری معلوم ترتیبلری گوزل ابتدائی مکتبلرمز ایله پروغراملری یخشی، اداره‌لری گوزل اولان رشدی واعدادی مکتبلرمز وجوده کیلوب معلملرمزنڭ معیشتلریده تأمین ایدولسه کیرك. بیچاره معلملرمز ایسه حاضرگه قدر معیشت جهتندن زحمت چیکمکده ایدیلر، جای کونلری تعطیل وقتلرنده مکتب مدرسه‌لری اصلاح ایتو خصوصنده باشقه یرلرده‌گی ایبداشلریله کورشوب علمی جمعیتلر یاصاب مذاکره قیلو یرینه معیشت بلاسیله مبتلی اولوب هربرسی اوز قایغولریله بعضسی صحراغه (قزاقلرغه معلم اولوب) بعض برسی باشقه کسب آرتندن کیته ایدیلر.

ایمدی بوقارووده بیان ایتدیکم فکرلر وجودکه چغا قالسه‌لر معلملرمز بو بلالردن قورتلوب فکر وملاحظه لرینی مکتب مدرسه‌لره‌گنه حصر ایدوب آنلرنڭ ترقی ایتولری ایچون اجتهاد ایتسه‌لر کیرك. فقط الله آنلره ایزگو فکر توغرو یول بیرسونده مکتبلرمزنڭ آلغه بارولرینی نصیب ایلسون!

«دیواش»

مکتوبلر

محرر افندی!

اشبو مکتوبمنی معتبر «الاصلاح» ده درج ایتوگزنی اوتنم. سوزمزنڭ مألی آغر بولسه‌ده توغری‌در. عثرتی اوزیمه راجعدر.

عصرینسکی‌نڭ یوبیلی مجلسی حقنده فکرم!

بزم تاتار قومی هیچ وقت ایسکی مدنیتن قوبه‌چق دگل، بر قدری حوائج زمانیه‌غه واقف بولوب تقدیم الاهم علی المهم قاعده‌سنی آلغه قویب اشکا کرشلدی دیب طورساڭ ایسکی مدنیتڭ دغی توقتاب کوتب آلادر.

منه شول قبیلدن اولەرق «ترجمان» محرری اسماعیل افندی غصپرینسکی‌نڭ «ترجمان»نی ٢٥ سنەیه دوام ایتدردکی ایچون بو یل مای‌ده زور بایرام یاصاماق حقنده (٢٨٤) وقتده یازلمش مقالەلرده یوبیلی‌گه حاضرلانورگه قوشەدر. غصپرینسکی‌نی شوشولای حرمتلرگه کرك دیدر. نیچك پولاقلر هانری‌نی، روسلر پوشکین وغیری‌لرنی.

هم مرکز ملت اسلامیه بولغان ییرلرگه اشبو کون ایکی آی مقدم آنچه طوبلامق تیوشلی هم مردانه تبریك تیوشلی دیـه توصیه ایدەدر. بنم‌چه بو سوز اهم‌نی طاشلاب مهم‌گه کرشودر انصاف ایله‌ن ایتکانده مهم‌ده دگل.

چونکه بز پولاقلر هانری‌نی، روسلر پوشکین وغیری‌لره همت ایندکی کبی همت ایتمکنی ملتمزه اجبار ایتر ایدك بزم شو ملت ابیەلری کبی سعادة عمومیه‌مزگه تیوشلی یوامزنی آچا آلغانمز یوق.

قایه بزده سعادة عمومیه بیرر قدری اوقو هـم اوقتو اشلرمز واسبابلری؟ هیچ یوق! حالبوکه بزه ذمه‌مزه لازم ایدی. دخی قایـه بزده ملیت قومیته‌مزنی حفظ وحمایه ایدر قدری سرمایه‌مز؟ یوق یوق!

بزم تاتار ملتنی ایزوب اشدن چغارغان نرسه اشبو مودا بلاسیدر!

اسماعیل افندی‌نی اینورگه ممکن توگل خدمتسز کشی دیب اوقو، اوقتو حقنده مباحثه هم محاورەلرده اوّلـکی صفده خدمت ایتەدر. الله اجر جزیل بیرسون.

اما حاضرده غیری فدائی ابیەلرینه تبریك تیلیگراملری یاغدردغمز کبی تبریكلر جیبرساك یاراب طورماسمی؟

درست یوبیلی‌ده بولغان کمسەنەلرگه کیف صفا اوچون کوب نرسه کراکی‌ده معلومدر!... لکن سعادةمزه سبب اولغان مکتب ومدرسەلرمزی اصلاح زماننده ملتمز کوب سرمایه‌گه محتاج بولغاندن ملتمز بر کمسەنی بو قدری هدیەلمك قصدنده بولوب عموم اشلرنی ویران وبربادایدوب کیم‌چلکده قالدرامزده حوائج زماننی بلمگان بولەمز.

اما ترجمان‌نڭ دوامی ایسه ملته بـر موجب سروراولورلق دگلدر. زیرا محرر افندی «سیاسی» کالاکول شنغراتمادی بناءً علیه اشدلمادی یاشادی.

اما ملت ترجمه واعلانات دیه غیرت وثباتندن کیری قالمادی آلدی یاشاتدی دیمك‌کی ترجمان‌نی آلوچی هم یازوچی یاشاتدی.

امام حسن واحدی.

متفرقــه

زکی شاگردنڭ مدرسەدن قوولووی.

٢١ نچی نومردن ما بعد

ڨلله یوقسه، الله ونبی بزم کبی‌لر آڭلاماسلق ایدوب سویله‌گانلرمی؟ بزگه‌دین علمی دیب مختصر، هدایه‌گنه اوقته‌سز. قرآن حدیث‌نڭ همه حکمی شول ایکی‌گه کروب بتکانمی؟ کروب بتمگان دیساڭز بولارده بولمغان حکم‌لر بزگه فائده سزه‌ونی؟ بو مختصرلر قویان‌نڭ شولپاسینڭ شولپاسی دیگان‌کبی بیت قرآنغه نظرا. سز نیچون اساس دیننی اوقتمای بر آدم‌نڭ فکرینه ایارتوب اساس دیندان محروم ایدەسز؟ یاری آلایسه قرآن حدیث اوقولماسونده، نیچون سیر تاریخ اوقتمایسز؟ بولارنی‌ده فائدەسز دیسزمی؟ قرآن‌نڭ قسم اعظم سیر تاریخ انبیا، آلارنڭ فائدەسز بولوی لازم بوله بیت. الله تعـالی نیچون قرآنده سیر وتاریخ ذکر ایتـکان؟ نیچون پیغمبرلر قصەسنی سویله‌گان؟ آلایسه نیچون فنون جدیدەلرنڭ اوقولو ایچون طرشمایسـز؟ بولارنی حرام دیسزمی؟ عموم سلف فنون‌ایله اشتغال ایتکان خیرالقرون ایله مدح ایدلنگان اوچ عصرده فنـون مسلمانلر قولنده بولغان. حـرام بولسه، فائدەسـز بولسه، نیچون آلار اشتغال ایتکان‌لر؟ امام اعظم‌لر وباشقه امام‌لار همەسی شول زمانده بولغانلر نیچون طیمغانلر؟ حرام فائدەسز اولسه، آلار طیارلار ایدی وباشقه شوندای‌بیك کوب سؤاللر صوراسەده، سین بلمایسڭ، نادان، احمق جوابندن باشقه‌نی ایشتمگاچ طوقتالوغه مجبور اوله ایـدی. طوقتاله دیگاچده سز اویلاماڭز بالکل اصلاح صوراو فکرندن طوقتاله‌دیب. ایکنچی وقت‌نی طاغن نقلاب کرشه: اوستینه بورچ ایدوب آلغان کشی شیکلـی درسکه کرسه استاذ-

لرینه اصلاح لزومن سویلی. وایبداشلرینده هر تورلی رومان، غزیته‌لر وتاریخ اوقنه، قصه‌سی اصلاح ایچون بار کوچنی وبار عمرنی صرف ایدی ایدی. اصلاح ایچون نه قدرلی قیونلق وآغرلق‌لر کورمش ایسه، همه‌سنی ایبداشلرمنی سعادة عالمینه چغارو، بوخورلق‌لردن قوتلدرو ایچون کورامن دیب شادلق حساب ایته ایدی. بیچاره زکی اصلاح فکرینی سویلی باشلاغاندنبرو استاذلری طرفندن بی‌حساب ظلم وافترالرده کوردی: اصلاح فکرینی سویلی باشلاغاندنبرو سوگلمگان هیچ برکون بولمادی. الله بیرگان کون اورنلی بولسون اورنسز بولسون زکی‌گه سوگلو لازم ایدی. اصلاح کیره‌ك فکرینی طلبه آراسینه طاراطا باشلاغانچی زکی استاذلرینڭ ایكٔ ماقطاولی وایكٔ سویوکلی، آبرویلی شاکردلریندن ایدی، تفسیر، فن کیراك، اسخالاستیقا واختلافات ایله عمرنی اوتکاروگه یارامی دیب سویلی باشلغان صوڭ، اولگی ماقطالولر خورلقغه ایله‌ندی؛ واولگی آبرویلر نفرت وعداوتکه ایله‌ندی اوّل‌ده نه قدرلی ماقطاولی وآبرویلی ایسه‌ده حاضر همه شاکرددان کیم کوره باشلادیلر زکی هیچ کم اورامغه فلانگه برگه چغوب یورماسکه، ومدرسه‌ده‌ده زکی ایله سویلاشوب اولترماسقه، وجیولغان خلق آراسینه کرتوب زکی‌نی برسوز سویلاتماسکه، باشقه‌لر تلاگاندن چغوب یروگه اختیارلی بولسه‌لرده زکی‌نڭ ذالله‌کملرگه قاتشو، قرأة خانه‌غه وکتبخانه‌غه بارو احتمالی بولمیغندان وقت‌لی وقتسز چقماسقه وصورابقنه چغارغه وباشقه شوندای بیك قصینقیلق‌لرنی ماده ماده یازوب سلی برلان مبارکجان امضا ایدرك عموم شاکردنی جیوب بر امرنامه اوقودیلر. وبونارغه کم مخالفت ایتسه‌ده، رعایه‌سز جزالر بیرله‌چك بولدی. واستاذلری زکی‌نڭ هرحرکتینی تیکشروب اوزلرینه خبر بیرو ایچون بیك کوب جاسوس وخفیه‌لر قویدیلر زکی‌گه کیلگان بیك کوب خطنی اوزینه بیرماینچه آچوب اوقودیلر، واوتقه یاقدیلر وقایدغنه باراچاق بولسه‌ده اوزینه بلدرمای آرتندن جاسوس‌لر جباردیلر.

اگرده برەر ضیالی آدمگه یاکه قرأة خانه‌گه بارغانلغی ثابت بولسه، یاکه کتبخانه‌دن ادبیات آلوب ایبداشلرینه طاراطقانلغی بلنسه بیك نقلاب جزأ بیره‌لر. فلان نرسه یوغالدی دیب آلداب، هرزمان زکی‌دن باشلاب باشقه اصلاحچی‌لرنڭ همه‌سنی غزیته وادبیات وممنوع مکتوبلر یوقمی دیب تیکشروب کیسه وصاندق‌لرنی آقتاروب توردیلر. اصلاح حقنده یازلغان کاغدلر بر سطردن باشلاب غزیته وروماندلر همه‌سی کانفیسکاۋات ایتلوب طابلغان صایون اوتقه یاغه باردیلر. ونیچه نیچه کره زکی‌نڭ صاندق‌لرینه آراق، تماکی‌لرنی اوزینه بلدرمای صالوب، صوڭره مونا فلان اشنی اشلیسك ایمش، صاندوقڭده فلان بار ایمش، دیب تیکشروب قاطی قاطی جزالر بیردیلر. وآتاسینه اوغلڭ بوزلدی، کافر، دهری بولدی دیب خط یازوب زکی‌نی آتاسندن بیك قاطی سوکدردیلر. ومدرسه‌ده بولغان شاکردلرنڭ همه حقوقندن محروم ایتدیلر زکی برلان باشقه شاکردلر آرغنه جیولوب سویله‌شه باشلاسه، نی قیلمقچی بوله‌سز نیندای فساد چغاروغه تلیسز طاغی، دیب زور طاوشلر کوته‌ردیلر.

(آخری بار) عالمجان ابراهیمف

اعلان‌لر.

ضیالی روس قزی بالالرنی هر تورلی پراغراما بله‌ن حاضرلی وروسچه اویره‌تورگه قبول ایته‌در. اراده‌بله‌ن روس تلنده‌ملکه‌ده قلدرغه‌او. نینه آلادر. قزاندن. چیتکه کیته‌رگه‌ده ممکن.

بووقتقه قدر تاتار قزلری بله‌ن اشتغال ایدب تاتار بالالرین اوقتوده‌ملکه‌سی باردر.

آدریس ریداکسیه‌ده.

Сѣрныя Воды

کوکرتلی صولر

Сильнѣшія въ Эвр. Россій

یاوروپایی روسیده اینگ قوتلی

Сергіевскія Самарской губ.

Съ 15-го Мая по 15-го Августа.

۱۵ نچی مایدن ۱۵ نچی آوغستقه قدر.

Проспекты высылаются по требованію

مفصل بیان ایتلگان کاغدی صوراتو بله‌ن بوش یبه‌رله‌در.

آدریس

Самар. губ. П-Т. отдѣленіе с. „Сѣрноводскъ“.

تاتار یکتی بالا وشاگردلرنی روسچه اوقو، یازو، حساب، جغرافیه، تاریخ درسلری اوقتورغه قبول ایته‌در. فقیرلرنی آرزان بهابله‌نك اوقوتادر.

آدریس اداره‌خانه‌ده.

باصلوب چقدی.

اوگی بالالر

عبدالمجید غفوری اثری:

بهاسی ۱۵ تین پوچطه ایله ۱۹ تین

همه کتابچیلرده صاتولا.

ناشرلرینه آدرس

Казань, типографія Шарафъ.

باصلوب چقدیلر.

«کتاب» نشری

« ماواءالنهرده سیاحت »

ظاهر بیگیف اثری

بهاسی ۳۰ تین پوچته حقی بله‌ن ۳٤ تین.

« نظاملی مدرسه »

برپرده‌لی کولکی

سعید رمییف اثری

بهاسی ۱۵ تین پوچته حقی بله‌ن ۱۷ تین.

بو اثرلرنی هربر مشهور کتبخانه‌لردن وناشرنك اوزیندن آلورغه ممکندر.

Казань, Книгоиздательству „Китабъ“

تنلری ضعیف یا خود اوقوده، آشلاوده مشقت چیگه تورغان بالالر شولایوق قانلری آز، و اوزلرینده ضعیفلك حس ایته طورغان هم نیرۋه‌لری ضعیفله‌نگان، تیز کیفلری کیته طورغان، تورلی یه‌شده‌گی ظور کشیلر قوت کرتر ایچون یك موفقیت بله‌ن.

دوکتر گامیلانك گه‌ماتاگه‌ن

Гематогенъ Д-ра Гоммеля دیگان دوانی استعمال ایته‌لر.

هضم قوتلنه، روح وتن قوتلری آرتا، بتون نیرۋه‌لر کوچله‌نه.

صاتلا هربر آپتیك وآپتیکرسکی مغازینلرده. Гематогенъ Д-ра Гоммеля. دیب آلگز آلفاند، البته

Редакторъ-Издатель В. Бахтіяровъ. محرر وناشر: وفا بختیارف Тип. „Бр. Каримовыхъ“ въ Казани